

ОСОБЛИВОСТІ ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ Й ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ ОВС УКРАЇНИ ПРИ РЕАЛІЗАЦІЇ ГРОМАДЯНАМИ ПРАВА НА СВОБОДУ СОВІСТІ Й ВІРОСПІВІДАННЯ

У контексті розширення гласності, ствердження реального плюралізму думок великої уваги потребує питання щодо реалізації громадянами України права на свободу совісті. Кожному громадянину в Україні гарантується право на свободу совісті. Це право включає свободу мати, приймати й змінювати релігію або переконання за своїм вибором і свободу одноособово чи разом з іншими сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої, відправляти релігійні культи, відкрито виражати і вільно поширювати свої релігійні або атеїстичні переконання. Ніхто не може встановлювати обов'язкових переконань і світогляду. Не допускається будь-яке примушування при визначенні громадянином свого ставлення до релігії, до сповідання або відмови від сповідання релігії, до участі або неучасті в богослужіннях, релігійних обрядах і церемоніях, навчання релігії [1].

За даними ДГЗ МВС України, тільки протягом шести місяців 2005 року ДГБ МВС України на місцях проведена відповідна робота щодо попередження, вчасної нейтралізації антигромадських проявів на релігійному ґрунті, локалізації конфліктних ситуацій, адже за інформацією, що надійшла з областей, в 7-ми регіонах країни в 55-ти населених пунктах спостерігається напружена релігійна ситуація (у Закарпатській області в 24-х населених пунктах, Чернівецькій – у 18-ти, Тернопільській – в 11-х, Волинській – в 10-ти, Львівській – в 7-ми, Хмельницькій – у 2-х та Полтавській області – в 1-му).

Упродовж січня-червня 2006 року на території держави відбулося майже 120 тис. масових заходів, що на третину більше, ніж торік. У них взяло участь понад 67 млн осіб. Охорону громадського порядку і безпеку під час цих акцій забезпечувало понад 448 тис. працівників органів внутрішніх справ¹ [2].

Зокрема, наприкінці квітня та на початку травня 2006 р. в Україні у понад 20,5 тис. населених пунктів 26 регіонів держави (окрім Закарпатської області) на майже 25,7 тис. цвинтарів відбулися поминальні дні. За попередніми даними, у них взяло участь близько 11-х млн осіб. Переважна більшість цих заходів відбувалася в Дніпропетровській (за участю понад 1,8 млн осіб на 1806-ти цвинтарях), Київській (понад 1 млн осіб на 1350-ти цвинтарях), Донецькій (майже 870 тис. осіб на 813-ти цвинтарях), Одеській (понад 790 тис. осіб на 836-ти цвинтарях) областях, м. Києві

¹ За даними ДГЗ МВС України на 7 листопада 2006 року

(750 тис. осіб на 29-ти цвинтарях), АР Крим (700 тис. осіб на 1030-ти цвинтарях), Чернігівській (470 тис. осіб на 2144-х цвинтарях), Черкаській (458 тис. осіб на 1357-ми цвинтарях) та Тернопільській (395 тис. осіб на 1242-х цвинтарях) областях. Охорону правопорядку під час зазначених заходів забезпечувало понад 26 тис. правоохоронців [2].

Переважає більшість гострих ситуацій виникає з причин претензій на право власності культовою спорудою, розподілу церковного майна та непорозуміннь між представниками конфесій. Проблемні питання релігійних організацій та непорозуміння призводять до напруженості та загострення обстановки. Непоодинокі випадки самозахоплення храмів. Для зменшення напруги із зазначених питань складаються графіки проведення богослужінь. Так у 7-ми регіонах понад 190 культових споруд знаходиться в почерговому користуванні (у Львівській – 117, Закарпатській – 36, Тернопільській – 26, Івано-Франківській – 9, АР Крим, Полтавській та Чернівецькій – по 1-му) [2].

Про складність ситуації свідчить і те, що 16-го грудня 2005 р. на засіданні Верховної Ради України був заслуханий звіт тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України з питань розслідування фактів порушення права громадян на свободу совісті, яка була утворена Верховною Радою 3-го листопада 2005 року, коли на Рівненщині, зокрема, й інших регіонах України виконавча влада стала втручатися в церковні справи і все це призвело до довгострокових конфліктів серед віруючих православних. Ця тимчасова слідча комісія вивчила матеріали щодо причин загострення міжконфесійних відносин, майже, у п'ятнадцяти (курсив – К. Б.) регіонах України, зокрема, Донецькій, Житомирській, Херсонській, Київській, Сумській, Тернопільській, Рівненській та інших областях України [Детальніше див.: 3]. Тому питання, яке досліджується нами, має неабияку важливість в контексті розбудови України як правової, демократичної та соціальної держави.

Проблемами практичної охорони громадського порядку та громадської безпеки під час проведення різноманітних масових заходів займалися такі науковці, як О. М. Бандурка, А. П. Коренєв, В. І. Ларін, М. І. Логвиненко, В. П. Петков, В. Г. Поліщук, А. В. Сергєєв та багато інших, однак вищезазначені питання залишилися поза їх увагою. Крім того, як свідчить практика, саме безпека громадян під час здійснення ними права на свободу совісті й віросповідання має привертати особливу увагу фахівців у цій галузі. Тому дослідження ролі ОВС (міліції) щодо її забезпечення набуває особливої актуальності.

Як зазначає професор А. П. Коренєв, богослужіння й обряди, проведені в умовах значного скупчення громадян, зовні мають подібність із деякими видами масових заходів, а в плані організа-

ції охорони громадського порядку дуже близько примикають до них, хоча за своїм змістом мають іншу спрямованість:

- по-перше, вони є формою соціального спілкування віруючих людей. Тобто вони служать способом задоволення їхніх духовних потреб та проводяться для підтримки й затвердження їхнього релігійного світогляду;

- по-друге, культові обряди відрізняються від суспільних політичних, культурно-масових і спортивних заходів особливостями їх проведення за місцем, часом, церемоніальній обрядовості залежно від віросповідання учасників тощо.

- по-третє, у ряді випадків цим заходам властивий підвищений ступінь суспільної небезпеки. Це обумовлюється тим, що в юрбі, яка збирається біля молитовного будинку, буває значна кількість людей у нетверезому стані, які, з одного боку, можуть у будь-який момент стати об'єктом злочину, з іншого боку – ображають віруючих, чіпляються до громадян, демонструють свою неповагу до них, викликаючи відповідну реакцію [4, с. 328].

Зважаючи на це, перед органами внутрішніх справ України ставляться наступні завдання: забезпечення суворого дотримання віруючими й іншими учасниками релігійних обрядів встановлених правил поведінки; попередження злочинів та адміністративних проступків; спостереження за здійсненням релігійних обрядів під відкритим небом з метою підтримки належного громадського порядку й безпеки; охорона прав і законних інтересів служителів культу, а також віруючих і невіруючих громадян; роз'яснення громадянам та правопорушникам законодавства України про свободу совісті і релігійні об'єднання, наслідків його недотримання; сприяння органам влади у здійсненні контролю над дотриманням законодавства про свободу совісті і релігійні об'єднання.

Практичні заходи охорони громадського порядку при реалізації громадянами права на свободу совісті і віросповідання можна згрупувати у три етапи: підготовчий, безпосередній та заключний.

На першому етапі керівники ОВС можуть організувати зустрічі з представниками релігійних організацій, конфесій, організаторами релігійних походів, процесів, зборів та ін. з метою роз'яснення діючого законодавства про проведення масових заходів. Керівники органів внутрішніх справ, що здійснюють підготовку особового складу до охорони громадського порядку й громадської безпеки під час проведення релігійно-масових заходів, повинні також пам'ятати про своєрідність зазначених заходів щодо місця, часу й обрядовості. Кожний конфесії, віросповіданню властиві свої обряди із певними особливостями й порядком проведення. Наприклад, таке свято як Великдень православними християнами святкується два дні й супроводжується хресним ходом навколо церкви. В єврейських синагогах Великдень святку-

ється протягом тижня. ОВС обов'язково повинні провести підготовчі заходи та рекогносцировку місцевості, які полягають у вивченні специфіки й порядку проведення майбутнього заходу, розрахунку кількості віруючих, визначенні порядку і приблизного часу їх прибуття; обстеженні місця проведення релігійного заходу. Вивчаються також особливості території, підходи до церкви, молитовного будинку або цвинтарю, пункти зупинок громадського транспорту або висадження людей, стоянки приватного транспорту. З урахуванням рельєфу місцевості визначається характер і види режимних заходів, місце розташування оперативного штабу, пункту управління, розміщення резерву, особового складу по ділянках, секторам або периметру, визначаються лінії розмежування, а також кількість сил і засобів міліції, види службових нарядів й оперативних груп, які необхідно задіяти.

Крім того, з розповсюдженням нових релігійних течій спостерігається тенденція до використання для певних зборів та проведення обрядів спортивних споруд (наприклад, стадіонів). Так з 7-го по 9-те серпня 2003 р. у Києві, Донецьку, Харкові та Львові були проведені конгреси релігійної течії «Свідки Ієгови», які збирали на стадіонах досить велику кількість людей. За оцінками правоохоронних органів – від 18-ти до 25-ти тис. осіб [5].

Організуючи охорону громадського порядку під час проведення релігійно-масових дій, співробітники міліції повинні враховувати, що на відміну від політичних, культурно-масових і спортивних заходів вихід населення на релігійні свята слабо піддається плануванню й урегулюванню. А такі, наприклад, обряди, як поминання покійних, пов'язане з відвідуванням цвинтарів, взагалі відбуваються без управлінського впливу, у зв'язку із чим кількість передбачуваних учасників дуже важко заздалегідь передбачати хоча б приблизно, тому що приїжджають громадяни з інших міст та населених пунктів. До таких свят відноситься Радониця – релігійне свято, яке проводиться у перший вівторок після великоднього тижня. З давніх часів існує звичай відвідувати в цей день могили рідних і близьких.

Тому, враховуючи вищевказане, варто виділити особливості релігійних заходів: обмеженість територій (цвинтар, церква та її подвір'я, берег річки (при обряді хрещення, який проводиться у середині січня), спортивна споруда); швидкоплинність зміни оперативної обстановки; зосередження значних матеріальних цінностей; можлива відсутність транспортного сполучення або, навпаки, значна його інтенсивність; час проведення заходу (деякі релігійні обряди проводяться вночі, увечері або рано вранці); атмосферні умови (деякі заходи проводяться на відкритій місцевості).

Безпосередня охорона громадського порядку під час проведення релігійних заходів включає практичні заходи нарядів міліції

щодо охорони прав і свобод громадян, громадського спокою на відповідній території. Ці заходи можуть бути здійснювані у взаємодії з представниками релігійних організацій. Так, забезпечення порядку усередині церкви або молитовного будинку за сталою традицією здійснюється старостами церкви, але може скластися ситуація, коли потрібна допомога працівників ОВС для припинення правопорушень. Крім того, на прицерковних ділянках під час нічних заходів часто відбуваються пограбування, нанесення тілесних ушкоджень; розповсюджені такі адміністративні проступки, як дрібне хуліганство, розпивання спиртних напоїв, тому тут також потрібна тісна взаємодія патрулів міліції, громадськості та представників церкви. Також для несення служби на території, що прилягає до церкви, стадіону або на цвинтарі повинна бути виділена спеціальна група співробітників для виявлення й ізоляції осіб, схильних до вчинення правопорушень, які, як свідчить практика, у значних кількостях беруть участь у релігійних святах. Ці люди зазвичай випрошують гроші, випічку, крашанки, розпивають спиртні напої, залишені на могилах, збирають квіти, свічі й інші речі, намагаючись потім збути їх при вході на цвинтар, у храм. На період найбільшого руху людських мас, тобто до початку релігійного заходу й після його закінчення, необхідно передбачати посилення патрульної-постової служби та нарядів ДПС ДАІ на шляхах руху до церкви або іншого молитовного будинку, цвинтарю. На цьому етапі в основному задіяні патрулі, патрульні групи, пости спостереження, міліцейські ланцюжки та групи документування протиправних дій.

На заключному етапі охорони громадського порядку й забезпечення громадської безпеки при реалізації громадянами права на свободу совісті й віросповідання особливої уваги потребує ситуація, коли велике скупчення людей намагається покинути обмежені ділянки місцевості. Тому тут необхідно до списку нарядів включати групи супроводження учасників акції до зупинок громадського транспорту й інколи в самому транспорті. Співробітникам міліції при цьому варто звертати увагу на своєчасне припинення хуліганських проявів, особливо з боку громадян, які знаходяться в стані алкогольного сп'яніння, та які можуть належати до антирелігійних організацій. На цьому етапі може відбуватися додаткове обстеження цвинтарів, церков, трибун стадіонів інших місць проведення релігійних заходів з метою виявлення залишених заборонених предметів і т. д.

Підбиваючи підсумки, маємо стверджувати, що охорона громадського порядку й забезпечення громадської безпеки підрозділами міліції при реалізації громадянами права на свободу совісті й віросповідання має свої особливості та залежить від багатьох факторів, які ми намагалися дослідити в нашій статті. Ми споді-

ваємося, що проведене нами дослідження буде вагомим підґрунтям для подальших досліджень у цій галузі.

Список літератури: 1. Конституція України від 28 червня 2006 р. // ВВР України. 1996. № 30. Ст. 141. 2. www.mvsinfo.gov.ua 3. http://www.rada.gov.ua/zakon/sk14/-8session/STENOGR/16120508_52.htm 4. Административная деятельность органов внутренних дел. Часть Особенная. Учебник / Под ред. проф. А. П. Коренева. М., 2002. 5. www.newsru.com/religy/07aug2003.

Надійшла до редколегії 05.02.07

О. В. Захарченко

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ЕТАПИ РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СЛІДЧОГО

На практиці дуже часто під час розслідування кримінальної справи можуть виникати різноманітні обставини, які не дають слідчому можливості завершити розслідування. У силу таких обставин виникає необхідність тимчасово перервати провадження по справі і слідчий приймає рішення про зупинення досудового розслідування. Не вдаючись до детального розгляду всіх підстав, оскільки вони чітко визначені у ст. 206 Кримінально-процесуального кодексу (далі – КПК) України, звернемо увагу лише на одну – коли місцезнаходження обвинуваченого невідоме (ст. 207 КПК України).

Характерною ознакою цієї підстави для зупинення досудового слідства є те, що слідчий знає, хто вчинив злочин, але місцезнаходження цієї особи не встановлено у зв'язку з різними причинами. У законі ці причини не перелічені, але вивчення слідчої практики показує, що найбільш розповсюдженою причиною є переховування обвинуваченого.

Сутність зупинення досудового слідства за цією підставою полягає в регламентованій законом особливій формі діяльності слідчого, обумовленій неможливістю участі обвинуваченого в кримінальному процесі, направлений на виконання завдань кримінального судочинства. Інакше кажучи, при зупиненні досудового слідства у випадках, коли місцеперебування обвинуваченого невідоме, а також, коли він ухиляється від слідства, розслідування кримінальної справи не припиняється, а відбувається її видозміна.

З метою усунення обставин, які послуговували підставою для зупинення досудового слідства, а саме для виявлення місцезнаходження обвинуваченого, провадиться його розшук. Однак, за часом початок розшуку не обов'язково повинен співпадати із зупиненням досудового слідства. У більшості випадків розшук необхідно розпочинати негайно та проводити паралельно із розслідуванням обставин злочину. Тому слідчий зобов'язаний ретельно планувати дії, направлені на встановлення місцеперебування особи, яка скоїла злочин. У зв'язку з цим слідчий насамперед здійснює розшукову діяльність в межах своєї компетенції.